

Miért támogatja az Erdélyi Párt a kormányt?

Albrecht Dezső, képviselő, a képviselőház 1941. június 23-án tartott beszédében, a felhatalmazás meghosszabbításáról és a 36-os bizottság taglétszámának felemeléséről szóló törvényjavaslat vitájában kifejtette, hogy az Erdélyi Párt miért támogatja a kormányt.

T. Ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az *Erdélyi Párt* megbízásából kívánok szólni a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatához.

Pártunk magáévá teszi a javaslatnak mind a felhatalmazásra, mind a bizottság taglétszámának felemelésére vonatkozó részét, mert nem kétséges az, hogy azok a rendkívüli körülmények, amelyek tíz évvel ezelőtt ennek a felhatalmazásnak megadását szükségessé tették, ma még fokozottabb mértékben állanak fenn. Ugyancsak természetesnek tartjuk a bizottsági tagok létszámának felemelését is, hogy abban a visszatért területek szakemberei is helyet foglalhassanak.

T. Ház! A vita — mint 1931-ben, — úgy most sem a felhatalmazás szükségessége körül mozog, hiszen az ellenzéki szónokok sem vonták kétségbe, hogy a mai rendkívüli időkben a kormánynak ennek a felhatalmazásnak a megadására szüksége van. A vita nem a felhatalmazás szükségessége, hanem a felhatalmazás megadása körül forog, vagyis afelett, hogy a jelenlegi kormánynak megadható-e ez a felhatalmazás. Így a vita, mint minden felhatalmazásnál, kiterjed a kormány működésének bírálatára, alkalmat ad a politikai pártoknak politikai irányvonaluk leszögezésére és magatartásuk kifejtésére.

Pártunknak nem célja sem a Házon belül, sem a Házon kívül a párt-politikai harcok élesítése és mondanivalói megfogalmazásában nem célja, hogy az egyik, avagy a másik oldalt kövesse. Úgy hisszük, a T. Ház. sem annak a megismétlésére kíváncsi, amit az elmúlt nyolc hónap alatt a párt-frazeológiákból meg tudtunk tanulni, hanem azokra a tapasztalatokra és azoknak a tapasztalatoknak alapján leszűrt tanulságokra, amelyeket igen nehéz küzdelem közepette szereztünk.

Éppen ezért csak futólag térek ki Imrédy Béla igen t. képviselőtársam nagyszabású beszédének ama részére, amelyben *Teleki Béla* elnökünk bejelentésével foglalkozva, a kormánynak teszi fel, de igazában felénk irányítja a kérdést, hogy kormánytámogató magatartásunknak indoka lehet-e az, hogy Erdélyben, a lerombolt Erdélyben a politizálásnál szükségesebbnek tartjuk az építkezést. A kormány feladata megnyugtatni igen t. képviselőtársamat afelel, hogy származhatik-e egy vidéknek kára abból, hogy a képviselője ellenzéki. Én csak azt az egyszerű tételt szögezem le, hogy én még nem láttam embert, aki, ha építeni akart és ha építésre szüksége volt, ne azt keresse, akinek a birtokában a terv, a költségvetés, az anyagi eszközök lehetősége van, hanem azokat, akiknek természetszerű állásuk folytán nem az építkezés véghezvitele, hanem éppen az építkezés bírálata a feladatuk. (*Padányi-Gulyás Jenő: Nagyon világos!*)

T. Ház! Ez csak egyik indoka, igaz, hogy szent önzésből és a népünk iránt való kötelességszerű önzésből származó indoka kormánytámogatásunknak. A továbbiakban éppen arra akarok rámutatni, hogy a kisebbségi élet tapasztalata és a magyar sorskérdések vizsgálata hogyan győzte meg pártunkat arról, hogy ezekben a nehéz időkben, kötelessége a kormány mellett, a kormányzat szilárdsága érdekében felvonulni. Ne méltóztassanak tehát rossznéven venni, ha fejtegetéseimben elhagyom a tisztán politikai területet és a nemzeti élet néhány alapvető kérdését teszem vizsgálat tárgyává. *(Halljuk! Halljuk! Jobbfelől.)*

T. Ház! Most is forr, de még különül forr a világ bús tengere, mint Berzsenyi idejében. Országok pusztulnak és támadnak újra, legyőzhetetlennek hitt hatalmak törnek össze, évszázados értékítéletek, társadalmi, gazdasági, sőt szellemi rendszerek alakulnak át. Kétségtelenül új világ születik, s mint mindig, úgy most is a vér gőzéből emelkedik ki. A forrongó világ közepén ott áll Magyarország, a magyar nemzet, mélyen átélt történelmi küldetésével és egykori szerepét, régi határait újjá támasztani szándékozó akaratával. Feladata rengeteg; határait védeni és terjesztenie kell, ezért semmiből kellett korszerű honvédséget teremtenie, a kifosztottan visszatért országrészekre be kell rendezkednie és olyan korszerű gazdasági, társadalmi reformokat kell megvalósítania, amelyekkel évtizedek, sőt évszázadok mulasztását kell pótolnia.

Egyszerre vár megvalósításra mindaz a feladat, amely az állami, a nemzeti és a népi élet vonalán jelentkezik és amelyek megvalósítását tőlünk a magyar jövő követeli. A kormány és az ellenzék egyaránt egységes abban, hogy az átalakulás kikerülhetetlen és hogy a magyar élet minden vonalán nagyszabású reformokra van szükség. Abban is egységes a Ház, hogy ezeknek a reformoknak egyaránt korszerűeknek és egyaránt magyaroknak kell lenniük. *(Úgy van!)* Különbség a reformok méretét és sorrendjét illetően áll fenn. A kormánynak, — amint Bárdossy László miniszterelnök úr bemutatkozó beszédében kifejtette — a megoldás módjait nézve, tekintettel kell lennie arra, hogy ma háború van Európában, amelynek hatása és feszültsége Magyarországot sem kerülheti el. „Amíg tehát a háború tart, — mondotta a miniszterelnök úr — „erkölcsi és anyagi javainkkal a legnagyobb gondossággal úgy kell sáfárkodnunk, hogy akármilyen elhamarkodott lépéssel kockázat, avagy veszély ne érhesse az országot, nehogy olyan fordulat következhesse be, amelyben a helyzet következményeinek csökkentett erőink miatt esetleg nem tudnánk eleget tenni.”

Az ellenzék mérsékeltebb része elismeri a nehézségeket, amelyeket a reformok megvalósítása terén a háborús helyzet okoz, de azt tartja, hogy a háborús helyzet ellenére is több és mélyrehatóbb reformot lehetne és kellene megvalósítani. A legszélsőbb parlamenti ellenzék viszont tagadásba veszi azt, hogy a kormány egyáltalában akarna és hajtana végre reformokat és követeli a nagy és mélyreható reformok azonnali megvalósítását.

T. Ház! Ezekben véltem a parlamenti pártok álláspontját jellemezhetni és erre támaszkodva kívánom pártunk álláspontját kifejtetni.

A felfogásnak ez az azonossága és megosztottsága jellemzi a magyar életet is. Mindenki érzi és tudja, hogy az átalakulás kikerülhetetlen és azt akarja, hogy a kialakuló új Európában a magyar nemzet késedelem nélkül kezdjen hozzá ama dunavölgyi szerepének végrehajtásához, amelyet négyszáz évvel ezelőtt a török kiűtött a kezünkből. Kétségtelen, hogy

ennek a szerepnek betöltéséhez nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is erős, osztatlan és egységes magyarság szükséges. A kérdés azonban az, hogy lehet-e egyszerre és egy időben megvalósítani nemzeti feladatainkat; van-e elég erőnk ahhoz, hogy egyszerre valósítsuk meg az állami feladatot: régi határaink visszaszerzését és a nemzeti feladatokat: társadalmi és gazdasági szervezetünknek korszerűvé való átváltoztatását? Az tehát a kérdés, hogy van-e elég erőnk ezeknek egyidejű megvalósítására, vagy pedig a feladatok mérlegelésében és a teendők elvégzésében sorrendet kell felállítanunk.

T. Ház! Nem kutatom, hogy mennyiben okozták a rajtunk kívül álló tényezők azt és mennyiben vagyunk mi az okai annak, hogy ezek a feladatok egyszerre és most várnak megoldásra. Tényként kell elfogadnom azt, hogy háború van. Azt kell tehát vizsgálnom, hogy háború közepén megvalósíthatók-e ezek a feladatok. Ha megvalósíthatók, akkor meg kell őket valósítani, de ha nem valósíthatók meg, akkor sorrendet kell felállítani. A mai helyzetben nem árt a múlt vizsgálata sem. A múlt hasonló nagy sorsdöntő helyzeteit vizsgálva, azt kell megállapítanom, hogy a magyarság amiatt, hogy állami és népi erői nem fedték egymást, – mert míg egyfelől a maga szentistváni birodalmát fenn akarta tartani és be kívánta tölteni történelmi szerepét, addig másfelől az e területen belül élő idegen nemzetiségek feszítő erejével állott szemben — sohasem tudta állami és nemzeti feladatait egyidőben megvalósítani. 1848-ban egyszerre próbáltuk megoldani állami feladatainkat, államunk és nemzetünk függetlenségének megszerzését és a népi feladatokat, a reformok megvalósítását, de belebuktunk. 1918-ban még rosszabbul döntöttünk, amidőn a két feladat közül a társadalmi reformok megvalósítását akartuk és nem éreztük meg, hogy abban az időben egyedül és kizárólag az állam megvédése lett volna a feladatunk. *(Úgy van! Jobbfelől.)* T. Ház! Mindebből az a tanulság, hogy a feladatok végzésében sorrendet kell felállítanunk. El kell döntenünk, hogy melyik fontosabb, melyik a mindennél előbbrevaló és tudatosan vállalnunk kell azt az áldozatot, amelyet ez a másik oldalon a többi feladatok háttérbe való szorításával jelent.

Melyik feladat az első? T. Ház! Mi, akik 22 éven keresztül megtanultuk, mit jelent a magyar állam és a magyar haza keretén kívül élni, habozás nélkül azt feleljük, hogy az állami feladatok az elsők, az országgyarapítás művének véghezvitele és biztosítása. De a feladatok sorrendjében nemcsak mi döntöttünk így, hanem maga a nemzet is döntött már 22 évvel ezelőtt, amidőn nem nyugodott bele a trianoni ítéletbe. Inkább vállalta a kitzasztottságot, a megalázottságot, a nyomorúságot, de nem mondott le történelmi jogairól és nem egyezkedett, pedig a kisantant gazdasági javai készen állottak volna egy megalkuvó és lemondó magyar politika alátámasztására. És amikor közeledett a lehetőség a trianoni bilincs letörésére, egyszerre ugrott előtérbe a felszabadítás, az országgyarapítás feladatának elsőbbsége. Milyen gyorsan, milyen példátlan egyhangúsággal, mekkora áldozatkészséggel teremtette meg a nemzet a siker első feltételét, honvédségünket!

T. Ház! A magyar nemzet magyarsága és életakarata ebben nyilvánult meg. Szorongva láttuk mi, akik kifosztott országrésszel térünk vissza, hogy ezekben a nehéz időkben, amidőn minden fillérnek és minden darab kenyérnek megvan a maga helye, a nemzetnek, a trianoni ország-

résznek milyen áldozatot kellett hoznia, azért, hogy Erdélyben az életet fenntartsa és megindítsa. Az a 124.000.000 pengő, amelyet a kormány Erdélyben beruházott, nemcsak a kormány jóindulatáról, hanem azon túl és elsősorban a magyar nemzet áldozatkészségéről is beszél. (*Úgy van! Úgy van! A jobboldalon.*) A gyakorlatban látjuk, mit jelent az, milyen áldozatokkal jár az, milyen lemondást követel a nemzet minden egyes tagjától az, ha a nemzet történeti jogaiból nem enged és hivatása betöltését mindenél előbbre helyezi. Annyi áldozatot hozott a magyarság ezért ezer éven keresztül és annyit az elmúlt 22 éven át, hogy ettől a vonaltól egy hajszálnyit is eltérni a már elért eredmények után dőreség lenne. (*Úgy van! Úgy van! A középén.*)

T. Ház! Nem akarom ezzel azt mondani, hogy feltételezem, hogy lenne a Háznak olyan tagja, aki ettől a politikától, az állami feladatoknak ettől a primátusától eltérni akarna. Ilyen magyar ember nincs és nem lehet. Csak azt akartam mondani, hogy ha vannak, — mint ahogy vannak — a feladatok fontosságát és sorrendjét illetően nézetkülönbségek, mi, az *Erdélyi Párt* és az erdélyi magyarság a magyar állam érdekét mindennél előbbre helyezzük és az országgyarapító politika érdekében tudatosan minden áldozatot vállalunk. (*Úgy van! A középén, — Helyeslés és taps a jobboldalon.*) Ezt a célt annyira mindenekfelett tartjuk, hogy nem is vitatkozunk azon, hogy a siker érdekében hozott áldozatok közül mi az indokolt és mi az, amit el lehetne kerülni. Egészen tudatosan vállaljuk ezeknek az áldozatoknak nemcsak anyagi, hanem lelki és erkölcsi részét is. Mert az áldozatok közül nem az anyagiak a legsúlyosabbak, hanem a lelkiek és az erkölcsiek, (*Úgy van! Jobbfelől.*) meghasonlása becsületes magyaroknak, akikben izzik a magyar élet megreformálásának akarata, de féket vetnek magukra, nehogy esetleg, bármi kicsit is, az elsőrendű politikai cél sikerét veszélyeztessék. És jelentkezik az erkölcsi veszteség is, amelyet azok prezentálnak a nemzetnek, akik ezeknek a becsületes magyaroknak az önfegyelmét olyan tökéletesen tudják kihasználni és a nemzet nagy politikai céljait a maguk egyéni érdekeivel tudják összeházasítani. Mi megnyugvással látjuk Bárdossy miniszterelnök úr beszédéből és cselekedeteiből, hogy ezeket az áldozatokat főképen azokon a területeken, ahol a legrombolóbbak — tehát az erkölcs-területén — kisebbíteni, sőt megszüntetni akarja. Mert a nemzet képes várni és áldozatokat hozni továbbra is, ha látja, hogy áldozathozatalának nincsenek haszonlesői és ha látja az előkészületeket arra, hogy a külső akadályok elmúlása után tervszerűen, gyorsan valósíttassanak meg mindazok a reformok, amelyek most halasztást szenvedtek.

A lelki egység megteremtésére, a lelkek megnyugtására különösen alkalmasnak tartjuk azt a törekvést, hogy „a kikerülhetetlen átalakulásra fel kell készülnünk” — mint mondta — „nemcsak lélekben, hanem azzal is, hogy gondosan számba kell vennünk mindazokat az adatokat, mód-szereket és terveket, amelyek lehetővé teszik, hogy az átalakulás össze-ütközések, zökkenések, tehát nemzeti erőink csorbítása nélkül történhesék meg...” „Hogy megfelelő kierielt gondolatok és tervek szerint megvalósítsuk mindazt, ami állami és társadalmi intézményeinkben, de éppen úgy mindennapi életünkben a magasabb nemzeti egység és szolidaritás, a nemzet egyetemétől megkívánt nagyobb felelősség és mindenekelőtt a szociális igazságosság minél teljesebb érvényesüléséhez szükséges.”

Igen nagy örömmel üdvözli pártunk a kormányelnök úr által bejelentett reformokat, hiszen különösen jelentős minden reform, amely, most,

a háború közepén nyer megvalósítást, mert ebből merít reményt és hitet a kétségbeskedő. Ebben a törekvésben minden erőnkkel támogatni kívánjuk, mert nekünk készen kell állanunk arra, meg kell hogy legyenek az eszközeink és az embereink arra, hogy hogyan illeszkedjünk bele abba az új, a régihez alig hasonlatos világba, amely a háború után jön. Mert valóban nem tehetjük ki a nemzetet annak, hogy a maga élete, a maga sorsa és a maga feladatai felől tervekkel és iniciatívákkal nem rendelkezvén, mások elgondolásához alkalmazkodjék.

Senki sem állíthatja, — t. Ház — hogy tudja, mit hoz a jövő, de ez nem jelent felmentést senki számára sem, hogy ne kutassa a jövő útját, ne igyekezzék megkeresni nemzete számára az elirányító útjelzőket. Ma nincs az a bolond terv, amellyel komolyan foglalkozni ne kellene és nincs az a józannak látszó terv, amelyet első pillanatra elfogadni lehetne. Mérhetetlen, évszázadokban mérhetetlen jelentősége van mindannak, ami történik és ha új ezredévről beszélünk, legalább olyan gondossággal, olyan tervszerűséggel, olyan józan, okos, céltudatos magyar lélekkel kell az új honfoglalás minden kérdésével foglalkoznunk, mint azt az első idején Árpád, vagy Szent István tették.

Ezt az utat, a magyarság útját, az új honfoglalás útját egyformán kell keresnie ma minden magyarnak, akár politikus, akár szellemi ember, tudós vagy gyakorlati ember. A szellemi erőfeszítések közé oda kell állítani a visszatért magyarság tapasztalatát is, amelynek az ösztöne a veszélyek közt jobban kiélesedett a nemzeti életet és a magyar sorsot formáló erők elbírálására. Ez az ösztön biztosabban éreztette meg a négy elemít végzett székely emberrel, mint nagyon sok Budapesten lakó négy nyelven beszélő emberrel a tudása azt, hogy felszabadulásunkat attól a folyamatól várhatjuk, amelyet az olasz és a német nép indított meg. (*Úgy van! Jobbfelől.*) Ez az ösztön változatlanul azt mondja, hogy az a maximális erőkiéjtés, amelyet a német és az olasz nép a tényleges erejüknek megfelelő hatalmi egyensúly megteremtése érdekében fejt ki, eredményhez vezet és a küzdelem eredményeképp megteremtődő új Európában a magyar állam visszanyeri a magyar nemzet pedig a lehetőséget arra, hogy hibáit levetkőzve, folytassa azt a szerepét, amely négyszáz évvel ezelőtt Budavára elfoglalásával kiesett kezéből.

T. Ház! Egyre kevesbedik azoknak a száma, akik a most folyó gigászi küzdelemben a spengleri jóslat beteljesülését és az európai kultúra visszavonhatatlan hanyatlását látják, és egyre több hang szólal meg, amely egy új egyensúlyi korszak eljövételéről beszél. Új egyensúlyi helyzet teremődik hatalmi vonalon, ahol a német és az olasz nép kényszeríti ki magának a tényleges erőviszonyoknak megfelelő egyensúlyi helyzetet. Új egyensúlyát keresi a válságba jutott európai kultúra és a megbomlott szellemi, gazdasági és társadalmi rend. Új egyensúlyba kíváncznak az egyének és a közösségnek, a közösségnek és az istenségnek, az államnak és a társadalomnak, az embernek és a természetnek megbomlott viszonyai.

T. Ház! Mivel a magyarság mindig Európával egyidőben élte át az európai szellem változásait, most is ez a válság és az egyidejű egyensúlykeresés a magyar élet minden vonalán jelentkezik. Jelentkezik az irodalomban, ahol a népi értékek feltárásával azt a kiegyensúlyozott, zárt kultúrát tárja elénk, amelyben az ember és a természet elválaszthatatlan egységben él; jelentkezik ez a művelődéspolitikában, ahol az oktatást mindinkább a nevelés, az emberré és közösségi lényvé való nevelés váltja fel,

magában az iskolában, de még inkább az iskolán kívül a cserkészetben és levante intézményben; jelentkezik ez a termelésben, főként a mezőgazdasági termelésben, ahol még a háború ellenére is a mennyiségi termelést a minőségre való törekvés váltja fel; jelentkezik a közéletben, ahol egyre több kíváncsi hangzik el a társadalmi és a gazdasági egyensúlyt megteremtő társadalmi és gazdasági reformok megvalósítása érdekében; jelentkezik az állam életében, ahol az állam egyre erőteljesebben nyúl bele a gazdasági és a társadalmi életbe, a nemzeti és a szociális követelmények megvalósítása érdekében.

T. Ház! Egészen természetesnek kell vennünk ép azért, mivel a magyarság az európai kultúrközösségben szervesen benne él, hogy a magyarság feszült érdeklődéssel tekint azokra a nagyszabású próbálkozásokra, amelyeket az átalakulás élén járó német és olasz nép az új rend megteremtése érdekében tesz. Szellemileg eléggé érett és fejlett nép vagyunk ahhoz, hogy tudjuk: tanulni nem szégyen. Amit kifogásolni lehet, az inkább az, hogy nem kutatjuk eléggé mélyen a rendszerek lényegét, az olasz és a német nép lelkét, gazdasági és társadalmi alkatukat, politikai viszonyaikat, melyek mint előidéző okok és jelleget megadó tényezők szerepelnek; mert így bizonyára elkerülhető lenne az a ma gyakorta előforduló hiba, hogy az eszközt összetévesztik a céllal, az okot az okozattal, és a maguk néplelkét, társadalmi és társadalmi viszonyainkat, sőt hatalmi helyzetünket is a német és az olasz népével. És ez baj, mert zavart és bizonytalanságot támaszt, ellenérzést vált ki és semmiképp sem szolgálja azt az épp azért zavartalan és zökkenőmentes ízig-vérig magyar átalakulást, amelyet — gondolom a t. Ház teljesen egy véleményen van ebben — a magyar nemzet mindenek felett való érdekének tartok. Sehol máshelyütt nem annyira fontos, hogy a célt és az eszközt egymástól világosan megkülönböztessük. A cél az, — azt hiszem, a t. Ház újból egy véleményen van ebben — hogy olyan kiegyensúlyozott nemzeti társadalmat, olyan szellemi, erkölcsi és anyagi értékben gazdag magyar életet és olyan vonzó magyar életformát teremtsünk, amelyben a társadalmi igazság érvényesülni tudjon és a gondjainkra bízott népekre azt a szükséges vonzást gyakorolja, amely nélkül nem lehet eredményesen kormányozni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. Ház! Hogy ennek a célnak elérésére különböző eszközök lehetségesek, bátor vagyok a magunk életéből példát idézni, ahol a kíméletlen nemzeti elnyomás hatása alatt, — természetesen nem imperialisztikus, hanem védelmi vonatkozásban — a nemzeti közösség elsőbrendűségéről, az egymás iránti felelősségről, a nép, a nemzet jelentőségéről, a társadalmi és osztályellentétek lebontásáról olyan felfogás lett uralkodóvá és a közösségi életnek olyan egyszerű és természetes formái alakultak ki, amelyeknek a nemzeti ellenállás végrehajtására az erdélyi magyarságot éppen olyan alkalmassá tették, mint a nemzeti szocializmus a szászságot. Ismétlem, a lényege és jelleme ennek az átalakulásnak nem a támadás, hanem a védekezés volt; amint a fiatalon elhunyt költő, Dsida Jenő mondta: „Sót párolunk és vásznakat szövünk s míg kisebbítnek, lassan megnövünk.”

T. Ház! Megnőttünk és most itt vagyunk és azt szeretnénk, hogy azok a tapasztalatok, amelyeket „sópárolás és vásznakat szövés” közben szereztünk, ne múljanak el felhasználatlanul. Amikor lépésről-lépésre szívósan

védjük értékeinket, úgy éreztük, a nemzet megbízásából tesszük. *(Helyeslés.)* A kör egyre szűkült, elvesztett értékünk egyre több lett és megmaradó egyre kevesebb. A legutolsó évben a mi nagy költőnk, Reményik Sándor, aki az első években a Végvári-versekkel tüzelt ellenállásra és megmaradásra, aki a kisebbségi futam közepén kiadta a jelszót: „Ahogy lehet”, — tudniillik élünk, ahogy lehet — aki Makkai Sándor kegyetlen tételének, annak, hogy „nem lehet” a kisebbségi életben emberként és magyarként élni, visszavágott az elrendeltetés hitével, hogy „Lehet, mert kell”; ismétlem, Reményik Sándor az utolsó évben ezt írta: „Vedd a lámpát, magunkba lépünk”. Magunkba, önmagunk tárnájába lépünk, mert más már nem maradt. Amit e tárnában átmentettünk, azt kell most átadnunk jogos tulajdonosának: a nemzetnek.

Néhány tapasztalat ez csupán. Az első így szól: szeressétek a népet, a magyar népet. A mi értelmiségünk legnagyobb része átjött, repatriált, a nép-egyedül maradt, de állta a vihart, mint a tölgyerdő. Lehet, hogy nem tudja, mi a tantiem és az osztalék, de tudja, mi az adó és mi a kötelesség. Annak a leleplezett és börtönbe vetett szabotázsszervezetnek, amelynek kiszabadítása érdekében Bárdossy László bukaresti követ korábban annyit tett, az utolsó csoportját csak a bécsi döntés után mentették ki a nagyszebeni fegyházból: ügyvéd, pap, mérnök, vasutas és néhány falusi gazda volt közöttük, ki tíz-, ki tizenöt-, ki húszévi, ki életfogytiglani fegyházra ítélve. A bécsi döntés után boldogan tanácskoztak, kiből mi lesz; kiből bíró, kiből állomásfőnök, kiből üzemvezető és egyszerre csak észreveszik, hogy beszélgetésükbe nem kapcsolódnak bele a falusiak, csak ők, a középosztálybeliek színezték a jövőt. Ez nehéz volt. Megkérdezték az egyiket, mit kíván magának. Nem kell nekem semmi, felelte a falusi magyar; elég nekem az, ha a fiam magyarul tanulhat.

Azért kell dolgoznunk, t. Ház, hogy annak a gazdának és minden gazdának arravaló gyermeke ne csak magyarul tanulhasson, hanem tovább is tanulhasson és olyan életet élhessen, amelyet a nép érdekei és nemzetfenntartó jelentősége szempontjából egyaránt megérdemel. *(Helyeslés.)* Széchenyi száz évvel ezelőtt csak a magyar népre talált jó szavakat. A nép jelleme ma sem változott, ma is a legjobb szavakat róla mondhatjuk, de sajnos, a helyzete sem sokat változott azóta.

A másik tapasztalat az, hogy a többségi életben kevesebbre értékelik az egyházak, az irodalom, az élő szó és nyomtatott betű, egyáltalán a lelki és erkölcsi tényezők erejét. A kisebbségi élet megmutatta, hogy a lelki és erkölcsi tényezők nemzeti és nemzetfenntartó ereje felülmúlja az anyagi tényezőket. *(Úgy van! Úgy van! Jobbfelől.)* A kisebbségi életben megtanultuk becsülni az emberi értéket, jobban mondva: az ember értékét, azt, hogy mit jelent a homo-integer a nemzet szempontjából. Hiszen egy-egy vidék, egész élete, jó vagy rossz sorsa azon fordul meg: akadt-e neki megfelelő lelkes vezetője.

A legérdekesebb tapasztalat az, hogy az az egyszerű tény, hogy mindnyájan magyarok vagyunk, milyen összekapcsoló erőt jelent. Bebizonyosodott, hogy a nemzeti közösség a legerősebb és a legtermészetesebb közösség és háttérbe kell szorulnia, fel kell bomlania azzal szemben minden másodlagos társadalmi avagy osztályközösségnek.

T. Ház! E tapasztalatok mellé egy állítást fűzök, azt, hogy az új rend megteremtésének kizárólagossága és merevsége ép úgy, mint a régihez való görcsös ragaszkodás a nagy és hatalmas népek privilégiuma, a nagy és

hatalmas népeké, akiknek elég a feláldozható értékük. A miénk lényegesen kevesebb. Mi nem kísérletezhetünk sem azzal, hogy a maradiságot meddig lehet fenntartani, sem azzal, hogy az új rend kedvéért minden régít feláldozunk. Van egy harmadik út is, a magyarok számára ez nem is annyira járhatatlan, és ez az, mikor az adottsághoz, a saját adottságainkhoz alkalmazkodva, avagy az elérendő célt jobban megcélözva, hamarabb jutunk célhoz. A tordai országgyűlésen 1551-ben kimondták elsőnek a vallásszabadságot, megelőzve ezzel Európát. Ezt most tudjuk, az akkori rendek nem igen tudták; ők csak azt látták és tudták, hogy ha továbbra is érvényben hagyják a „cuius regio, eius religio” elvét, Rajnán-túli kíméletlen és kizárólagos formájában, akkor Erdélyben, ahol a különböző felekezetek erőviszonyai meglehetősen egyenlőek voltak és elhelyezkedésük összekúszált, vallásháború tör ki, amelyben testvér a testvért kell, hogy gyilkolja, avagy kiűzze, és mivel erre nem voltak hajlandók, kénytelenek voltak kiegyezni és ezzel Európát megelőzni.

Ezzel a példával már éltem egyszer, éltem akkor, amikor az erdélyi magyarság legsúlyosabb helyzetében volt, az 1936–37-es években, amikor a román nacionalizmus a legjobban tombolt, amikor szertefoszlottak azok a reménységek, amelyeket a békeszerződések kisebbségi kötelezettségeinek megvalósításába vetettünk, abban az időben, amikor a magyarság teljesen tanácstalanul állott. Makkai Sándor ekkor írta híres — Nem lehet! című — tanulmányát, amelyben kimutatja azt, hogy a mai nacionalizmus idején nem lehet emberként és magyarként megélni; mint említettem, Reményik erre válaszolta, hogy „Lehet, mert kell”, mert meg kell élnünk. Mi azt válaszoltuk erre, hogy a tétel alapján elhibázott, mert ha a román állam és a román nemzet a maga kíméletlen formájában, a maga adottságaival és a maga erőivel nem számolva akarja megvalósítani azt a rendszert, amelyet a Rajnánál a német nép, kisebbségek nélkül, megcsinálhatott, akkor vagy az állam omlik össze, vagy pedig kénytelen tényleges erőviszonyaihoz alkalmazkodva ezt a kizárólagosságot megszüntetni és alkalmazkodni a tényleges adottságokhoz. (*Helyeslés és taps a jobboldalon.*) A román állam az első utat választotta és ezzel a maga sírját meg is ásta.

T. Ház! Ha most Európát utól akarjuk érni, egyetlen mód van erre: az, hogy a sorrendet helyesen válasszuk meg. Hitler és Mussolini előbb nemzetük társadalmi és gazdasági rendszerét alakították át, hogy a külső hatalmi helyzet megteremtéséhez szükséges maximális erő kifejtésre népüket alkalmassá tegyék. Nálunk fordított a helyzet. Számunkra nem adatott meg, hogy az a nemzeti forradalom, amely Szegedről elindult, társadalmi és gazdasági vonatkozásban is teljessé váljék. Mi hamarabb értük el állami céljaink részbeni megvalósítását. A magyar nemzet jövője azonban azon dől el, hogy meg lesz-e a képesség, az akarat és a bátorság bennünk, hogy a háború után egy pillanatot sem késve, tervszerűen és céltudatosan, egyetlen nagyszerű lendülettel valósítsuk meg a nemzet egész életére kiható és azt átalakító reformokat. Azon dől el a nemzet sorsa, hogy vajjon fogjuk-e tudni majd *népünket is annyira szeretni* és érte annyi áldozatot meghozni, mint ahogyan most szeretjük és amennyi áldozatot most meghozunk államunkért.

Mi, akik hazátlanul töltöttünk 22 évet és a visszatért haza boldogságával betelni nem tudunk, a magyar államiság érdekeit mindennél előbbrevalónak tartjuk. (*Helyeslés és éljenzés a jobboldalon.*) De mint olyanok, akiket e hazátlanságban a nemzeti és a népi erők tartottak meg, a jogos

igényeit elért magyar államban olyan magyar élet megteremtéséért küzdünk, amely ezeket az értékeket alátámasztja, megnöveli, diadalmas honfoglalásra indítja. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. Ház! Erdélyben, amely nemzetiségi terület, fokozott mértékben érezzük a szilárd magyar államhatalomnak, a kormányzás töretlen folytonosságának szükségét. *(Úgy van! A középén.)* Európa mai viharában különösképpen érezzük ezt. Azon a bizalmon kívül, amellyel a kormány iránt viseltetünk, ez önmagában is elég indok lenne arra, hogy ha a kormány a felhatalmazást kéri, mert szüksége van rá, azt megadjuk. A törvényjavaslatot pártom nevében megszavazom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. A szónokot számosan üdvözlük.)*